

STANOVSKA MONARHIJA: ŠPANIJA

Al Mansur opleni Santiago (997)

Almanzor ni hotel, da bi oskrnili /svetnikov/ grob; edino človeško bitje, ki ga je srečal v baziliki, je bil neki puščavnik, sklonjen nad grobom. Ko so ga vprašali, zakaj ni odšel, je odvrnil: »Da bi delal družbo ... lakobul« Almanzor je velel vojakom, da naj ga puste pri miru. Al Mansur se je dal Almanzor spremljati kraljem in knezom. Pričakala ga je neznanska množica; samo bog, ki jo je videl, ni bil.

Iz kronike arabskega zgodovinarja Ibn al Khatiba (1313–1375)

Al Mansur je bil od poveljstvom kralja, ki se je imenoval Almuzor, odpravil na to ozemlje in med velikimi pokoli kristjanov prispel do kraja. Na obeh straneh so bile velike, a zmaga se je na koncu le malo odločila. Desetkani ostanki saracenske vojske pa so se zatekli v goro.

Iz kronike Rudolfa iz Clunyja (985–1047)
Iz srednji vek, Mladinska knjiga, Ljubljana 1997, str. 25.

El Escorial – središče sveta

Filip II. je dal leta 1563 na obrobju puste planjave pozidati veličasten, razkošen, a hkrati izjemno resnoben objekt. Njegov osrednji del je zasedala kraljeva kapela, eden največjih cerkvenih objektov v katoliškem svetu. Veliko cerkev, pred katero so zasnovali slavnostno dvorišče, so obkrožali samostan, kraljevi uradi, kraljevska nekropola in za njo kraljevo bivališče.

Poslopje je bilo zasnovano po vzoru Salomonovega templja, kralj Filip II. je z njim hotel ponazoriti bistvo svojega vladanja. Iz kraljevega stanovanja za dvorno kapelo se je pogled širil na neskončne planjave. V palačo so se stekale novice iz vsega sveta, vanj so v nasprotni smeri razpošiljali kraljeve ukaze. El Escorial je bil središče sveta, ki ga je obvladoval goreče verni katoliški vladar, velik nasprotnik reformacije. Arhitekturo, ki je ponazarjala neskončnost vladanja, so po Filipovi palači povzeli vsi evropski absolutistični monarhi (ne pa tudi njene resnobe, povezane z gorečo vero). Slabih 50 kilometrov južneje je sočasno nastajala nova prestolnica združene, svetu vladajoče Španije – Madrid.

VZPON KASTILJE IN ARAGONA

Alcazar

V trdnjavi starega h Segovia je nastajala s vina Pirenejskega polo more bolje ponazarjat v času od 11. stoletja. Osnova imenu je arab – trdnjava (tudi drugo pomembne trdnjave). Trdnjava je skupaj z sredi 12. stoletja prešli vladarjev in je stolet njihovo priljubljeno bivalisce. Trdnjavo so dograjevali v palačo, ki je poleg kraljevega dvora udomila tudi kastiljski parlament. Leta 1474 se je vanj zatekla Izabela Kastiljska in iz njega začela pohod na kastiljski kraljevski prestol. Tam se je tudi poročila s Ferdinandom Aragonskim.

CESAR IN PAPEŽ

/.../ Spomni se častitljivega maziljenja k cesarski časti v Rimu in prisegi, ki si jo dal najvišjemu škofu kot varuh rimske cerkve. Glej in misli, da ti niso dali knjige v roko, ampak so te prepasali z mečem, da ga vzameš v roke in z njim širiš vero, krotiš nevernike in ščitiš cerkev kot prvi njen zaščitnik /.../

Vasko Simoniti: Turki so v deželi že, Turški vpadi na slovensko ozemlje v 15. in 16. stoletju, Mohorjeva družba, Celje 1990, str. 73.

Iz odlomka spisa, ki ga je jeseni 1478 nekje na Slovenskem sestavil in na cesarja naslovil neznan menih, je razvidno, kako so v poznosrednjeveški zahodni Evropi razumeli cesarjevo družbeno vlogo. Ta se ni bistveno razlikovala od vloge cesarja v času preseljevanja ljudstev.

Pri Špancih lahko najdete duha in zdravo pamet, a ne iščite ju v njihovih knjigah. /.../ Njihova edina dobra knjiga je tista, ki je osmešila vse ostale. /.../ V Novem svetu so odkrili čuda, pa še lastnega ozemlja ne poznajo. Na njihovih rekah se najdejo mostovi, ki jih ni na zemljevidih, v gorah pa ljudstva, za katera še sami niso slišali. Pravijo, da sonce vzhaja in zahaja v njihovi deželi, a treba je dodati, da na svoji poti sreča predvsem opustošene planjave in zapuščena mesta.

Iz kronike arabskega zgodovinarja Ibn al Khatiba (1313–1375)

Konstantinova darovnica

/.../ izročamo in prepuščamo našemu najbolj blaženemu pontifeksu Silvestru, vesoljnemu papežu, tako našo palačo, kar smo že omenili, kot mesto Rim ter vse pokrajine, kraje in mesta Italije oziroma zahodnih območij. Z našim cesarskim in pravnim odlokom jih izročamo v upravo papežu ter njegovim naslednikom in nalagamo, da morajo ostati pod oblastjo Rimske cerkve.

Odlomek iz Konstantinove darovnice v: Lorenzo Valla: »O lažni Konstantinovi darovnici«, Studia Humanitatis, Ljubljana 2009, str. 16.

Iz argumentacije proti verodostojnosti Konstantinove darovnice

/.../ Katere upravnike je Silvester postavil na čelo mest in pokrajin potem, ko je Konstantin odšel, katere vojne je bojeval, katere narode, ki so se vzdignili k orožju, si je podredil, koga je postavil, da jim je vladal? O vsem tem ne vemo nič, bi se lahko glasil odgovor. Zdi se mi, da so se omenjene zadeve zgodile ponoči, saj jih ni nihče videl.

Naj bo. Recimo, da je Silvester res posedoval. Kdo ga je oropal posesti? Ta ni bila v njegovi trajni lasti, kar bi lahko trdili tudi za njegove naslednike, vse do Gregorja Velikega, za katerega velja podobno. Kdor ne poseduje in ne more dokazati, da so mu posest odvzeli, gotovo ni nikoli posedoval, in če trdi nasprotno, se mu je zmešalo.

Lorenzo Valla: »O lažni Konstantinovi darovnici«, Studia Humanitatis, Ljubljana 2009, str. 47.

SPOR O INVESTITURI

»Dictatus papae« Gregorja VII.

8. Samo on lahko uporablja cesarske insignije.
9. Samo papeževe noge morajo poljubljati vsi knezi.
10. Samo njegovo ime se sme imenovati v cerkvah.
11. To ime je edino na svetu.
12. Njemu je dovoljeno odstavljati cesarje.
13. Njemu je dovoljeno prestavljati škofove z enega sedeža na drugega, kadar ga k temu prisili nuja.

/.../

27. Podložnike lahko papež razveže zvestobe, ki so jo bili obljubili krivičnikom.

Povzeto po: 2000 let krščanstva, Ilustrirana zgodovina Cerkve v barvah, Založba Mihelač, Ljubljana 1991, str. 286–288.

MOČ IN NEMOČ PAPEŽEV

A kaj naj rečem o ljudeh, ki si v vsečni samoprevari kupujejo upanje na odpuščanje grehov? Ki merijo kakor s klepsidro, kako dolgo bo trajalo očiščevanje v vicah, za kar imajo zanesljivo izračunano tabelo stoletij, let, mesecev, dni in ur? Kaj od tistih, ki se zanašajo na neka magična znamenja in zagovore, kakršne si je iz nečimrnosti ali iz želje po dobičku izmislil kak pobožen prevarant? Ni je reči, ki bi si je ne obetali ob njih: bogastvo, častne službe, zabave, izobilje, trdno zdravje, dolgo življenje, čilo starost, v nebesih pa dober sedež pri Kristusu.

Erazem Rotterdamski: Hvalnica norosti, Založništvo slovenske knjige, Ljubljana 1991, str. 60.

Papež Bonifacij VIII. vodi kolegij kardinalov, miniatura v rokopisu iz 14. stoletja

ITALIJANSKE MESTNE DRŽAVE

**zemljevid U, 50

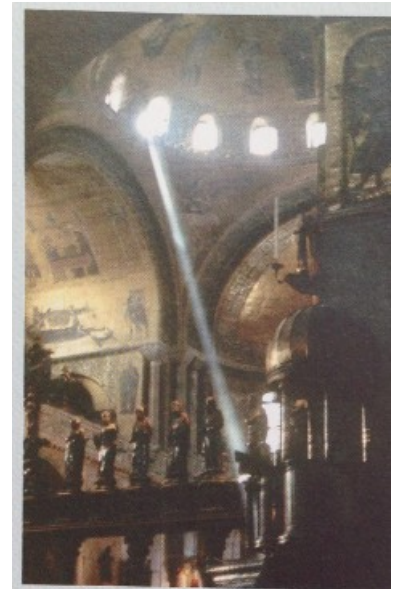
BENETKE – MESTNA DRŽAVA

Trg sv. Marka – politično središče mesta

Okrog Markovega trga so nanizane palače beneških državnih uradov ter doževa palača. Trg pred cerkvijo je bil poveljavni mestni (in s tem državni) javni prostor. Na trgu, sploh pa pred doževo palačo, se je smelo zadrževati samo beneško plemstvo in uradništvo – tisti, ki so bili vključeni v politično odločanje. Izjema je bil čas velikih mestnih in državnih slovesnosti ter javnih dogodkov, kot so procesije (na sliki), igre in javne usmrtitve. Te so potekale pred doževo palačo. Javne slovesnosti in prireditve naj bi pri prebivalstvu spodbujale spoštovanje republikanske ureditve in državnih organov republike. Krepile naj bi čut za pripadnost skupnosti in za privrženost njenim javnim interesom, ki naj bi prevladovali nad zasebnimi.

RAZVOJ ORGANOV OBLASTI

Cerkev sv. Marka – zaščitnikovo svetišče
Cerkev sv. Marka je bila postavljena kot doževa kapela v 9. stoletju, potem ko je Benečanom uspelo iz Aleksandrije pretihotapiti truplo sv. Marka, enega poveljavitnih krščanskih svetnikov. V srednjeveški evropski družbi je bilo čaščenje svetnikov zelo razširjeno, zato je bila premestitev svetnikovih posmrtnih ostankov v novo svetišče znak velikega prestiža skupnosti, ki ji je ta podvig uspel. Benetke so si za svetnika zaščitnika pridobile pisca evangelija, ki ga je bilo v krščanskem občestvu po slavi težko prekositi. Cerkev je bila najpomembnejše svetišče v mestu, ni pa bila beneška stolnica. Benečani domačim cerkvenim dostojanstvenikom niso dovolili političnega vzpona nad republiko, beneški patriarh je dolgo stoloval na mestnem obrobju.

Doževa palača – središče politične moči
 Palača beneških dožev, ki jo na strani proti obali krasi impozantna gotska fasada, je bila s svojo slovesno arhitekturno zasnovo in z bogatim okrasjem simbol beneške moči. Za velikimi okni se nahaja eden največjih prostorov v srednjeveški Evropi: ogromna dvorana velikega sveta, kjer se je lahko zbralo več kot 1000 ljudi, članov tega organa. Palača se je razvila iz zgodnjersrednjeveške trdnjave, v kateri je od nekdanj stoloval beneški dož. Z rastjo politične moči organov republike se je dožev vpliv zmanjšal. Izguba politične vloge je vidna tudi v sami palači, četudi je ta poimenovana po njem: doževo zasebno stanovanje je v njej potisnjeno na rob, v njenem središču so razkošni prostori najvišjih uradov, velikega sveta, senata in sveta deseterice.

Rialto – gospodarsko središče mesta

Beneški slikar Vittore Carpaccio nam je s sliko, ki sicer prikazuje čudežno ozdravitev, zapustil verodostojen posnetek Rialta s konca 15. stoletja. Mestni predel ob Velikem kanalu (Canal grande) je bil gospodarsko in finančno središče Benetk, tja se je stekalo dragoceno trgovsko blago iz vsega znanega sveta, še zlasti začimbe. Gibanje tujih trgovcev po Rialtu je bilo omejeno, na dobavo blaga so morali čakati v poslopjih, ki so jim jih Benečani odredili za bivanje v mestu. Dohod do veletrgovskega središča je bil mogoč s prečkanjem takrat edinega, skrbno nadzorovanega (dvižnega) mostu čez Veliki kanal.

Začetki modernega evropskega bančništva (in njegovih prvih propadov)
 Evropsko bančništvo se je razvilo v poznem srednjem veku vzporedno z razvojem svetovne veletrgovine – z njo je nastala potreba po varnem hranjenju denarja. Prve banke so nastale v začetku 14. stoletja v Sieni, Firencah in Benetkah. Danes banke vloge obrestujejo, takrat pa je bilo treba za hrambo denarja plačati. Bančniki so svoje stojnice (it. banca – od tod izraz banka) z zavesami, za katerimi se je nahajal denar, postavljali v finančnih središčih velemest (v Benetkah na Rialtu). Takšno stojnico vidimo na pričujoči Carpacciovi sliki s konca 15. stoletja. V bankirjevi desnici je lijakast pladenj za štetje in spravljanje denarja (v mošnje in vreče). Nadzor oblasti nad njihovim delovanjem je bil strog, saj je bila od njih odvisna stabilnost domačih gospodarskih razmer. Danes najstarejša banka v Evropi in tudi v svetu ima sedež v Sieni, ustanovljena je bila leta 1472.

Velike slovesnosti – Poroka z morjem

Na sliki iz 18. stoletja je reprezentančna beneška državna ladja, imenovana Bucentoro, s katero je dož opravljal obred »Poroke z morjem«. Dož se je z ladjo napotil na stik beneških lagun z odprtim morjem, kjer je v znak beneške oblasti nad njim v valove odvrigel zlat prstan. To je v imenu Benetk storil kot »mož, ki v zakon (pod svojo oblast) sprejme ženo«. Obred naj bi izhajal iz 12. stoletja, ko so si Benetke pridobile nadzor nad znatnim deležem evropske pomorske trgovine, in spominja na predkrščanske obrede daritev Neptunu, rimskemu bogu morja.

KONKURENCA

/.../ nekateri med vami si želijo izvolitve gospoda Francesca Foscarija; ne vem, kaj reči, ko pa omenjeni gospod širi laži in podtikanja brez osnove in preži ter skovika kot kakšna sova ali jastreb. In če ga boste, Bog vam pomagaj, naredili za doža, boste kmalu v vojni. In kdor ima 10.000 dukatov, jih bo kmalu imel samo 1000, kdor ima 10 hiš, bo imel eno samo, medtem ko se bodo tisti, ki premorejo deset suknjičev ali srajc, znašli brez slehernega oblačila /.../

Iz govora postaranega beneškega doža Tomaža Moceniga v Velikem svetu leta 1423, ko se je začelo šušljati, da ga bo nasledil Francesco Foscari. Ta ga je v resnici nasledil, Benetke pa so bile naslednjih 30 let nenehno v vojnah s sosedi.

Po Frederic C. Lane: Venice – a Maritime Republic, Johns Hopkins University Press, Baltimore 1991, str. 229, prevod Dušan Mlacović.

MECENI, VOJAKI IN DIPLOMATI

Italija in velik del Nemčije sta razdeljena na nešteto držav, katerih vladarji so, po pravici povedano, mučeniki suverenosti. Naši slavni sultani imajo več žena kot nekateri od teh vladarjev podložnikov. Italijanski, ki so najmanj enotni, so še bolj vredni pomilovanja: njihove države so prehodne kot počivališča za popotnike, ki morajo sprejeti vse mimoidoče. Nujno je torej, da se povežejo z velikimi vladarji, a z njimi delijo bolj strah kot pa prijateljstvo.

Charles Luis de Secondat baron Montesquieu: Perzijska pisma (prev. Cirila Toplak), Mariborska literarna družba, Maribor 2000, str. 175.